

ESTETİK YAŞAM

BENGİSU, Hatice*
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Estetik, güzeli ve güzel sanatların doğasını inceleyen felsefe dalıdır. Duyusal bilginin bilimidir, Konusu duyuşsal yetkinliktir.

İnsanın estetik ve sanatsal bilinci doğuştan değildir. Kişinin kendi içinde ve toplumsal yaşam içinde oluşur. Estetik bilinçlenme, insanın kendi olabilmesi, kendini tanıması, özgün bir tavra ve yaşam biçimine ulaşmasıdır. Estetik ve sanat bilincinin oluşmasında, sanat eğitiminin payı büyüktür. Eğitim sisteminin bütünlüğü içinde yapılandırılacak bir sanat eğitimi, kişinin estetik gelişimini sağlayabilir.

Estetik yaşam estetik bilinçlenmenin sonucudur.

Estetik yaşam, dünyada estetiksel değer taşıyan ne varsa, bunların doğayla, kendi cinsiyle, tüm yaşamsal faaliyet biçimleriyle, insan eliyle yaratılmış ikinci doğayla sanatla ilişkilerinin biçimlenmesidir. Estetik yaşam, insanın kendi ruhuyla, duygularıyla ilgili farkındalığının artması ve bunu yaşama geçirmesidir.

Estetik farkındalık gelişip kişiye egemen oldukça, estetik yaşamdaki gelişim de kendiliğinden artar.

Anahtar Kelimeler: Estetik, farkındalık, duygu eğitimi.

ABSTRACT

Aesthetic Life

Aesthetics is a branch of philosophy, analysing beauty and the nature of fine arts. It is the science of emotional information and its subject is about emotional competency.

A human being's aesthetic and artistic awareness does not come with birth. Aesthetic awareness is a person's being himself, getting to know himself, finding a genuine attitude and style towards life. Art education is vital in the formation of aesthetic and artistic awareness. Art education, if configured in the integrity of the education system, can provide the aesthetic development of the individual.

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Aygören Mah. Askerî Hastane Yanı-Merkez, Balıkesir/TÜRKİYE. e-posta: h_bengisu@mynet.com

Aesthetic life is the result of aesthetic consciousness. It is the formation of the interaction of everyting in the world that has an aesthetic value with nature, its own breed, all forms of life activities, the second nature formed by the human hand, and art. Aesthetic life is the individual's awareness of his inner man, emotions, and his way of putting it into action.

When aesthetic awareness progresses and dominates the individual, the developement in aesthetic life increases naturally.

Key Words: Aesthetic, awareness, sense education.

GİRİŞ

Günümüz insanı doğadan kopuk ve teknoloji bombardımanı altında yaşıyor. Özellikle bilgi teknolojisinde yaşanan hızlı değişimler bizi yönlendiriyor ve yönetiyor. İnsan bu hıza ve karmaşaya ayak uydurmakta zorlanıyor. Bilginin hızlı dolaşımı ve teknoloji çarkı içinde kendinden uzaklaşıyor. Duygu varlığı olarak yoksullaşıyor, yalnızlaşıyor. Üretmekten çok tüketiyor. İnsan doğa ve teknoloji arasında her geçen gün bozulan bu denge nasıl kurulacaktır? Bugünkü eğitim sistemimiz hazır bilgiye ve ezbere dayanıyor. Düşünce üretmeyi, özgür düşünebilmeyi öğretmekte güçlük çekiyoruz. Bunun nedeni eğitim sistemimiz içinde, duyu algılarının, duysal eğitimin, geri plana itilmiş olmasıdır. Sanat, bu konuda denge araçlarından biridir. İnsanı parçalanmış durumdan, bütüne dönüştürerek düşünmeye, öğrenmeye ve kendini yetiştirmeye özendirir. Duyuların eğitimini sağlar, estetik bir bakış açısı kazandırır ve estetik yaşama yönlendirir.

Estetik

Günlük yaşamımızda ‘estetik’ ve ‘estetik bilinç’ sıkça kullandığımız terimlerdir. Estetik temel bir kavramdır ve dört temel oluşturucu ögesi vardır. Bunlar estetik suje, estetik obje, estetik değer ya da estetik yargıdır. Yani estetik kavramı bu dört ögenin bütünlüğü olarak görülür. Bu temel kavramı ve öğelerini açıklığa kavuşturmak, “estetik yaşam” konusunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

18. yüzyılın ortalarından beri kullanılan estetik sözcüğü ilk kez Alman felsefeci Alexander Baumgarten tarafından bağımsız bir bilim dalı olarak ileri sürülmüştür. Baumgarten’in belirlediği anlamda estetik “duysal bilginin bilimidir”, konusu; duysal yetkinliktir. Gerçekleştirmek istediği de güzel üstüne düşündürmektir.

“Estetik, bir bakış biçimidir, bir öngörüdür, bir genel beğeni düzenidir. Bu beğeniye somutlaştıran ya da somutlaştıracak olan kurallar dizgesidir. Estetik özgün bir tasarlama biçimidir, kendine özgü yanları olan bir bileştirme biçimidir.” (Timuçin, 2005: 16)

Estetik Obje ve Süje

İnsan bir bilinç ve bilgi varlığı olarak kendisinin dışında bulunan objeleri kavrar ve algılar.” Objeleri kavrayan, algılayan bilinç varlığına suje denir, kavranan varlığa da obje denir. Bir yanda, güzel dediğimiz bir varlık, örneğin bir doğa parçası bir sanat yapıtı, kısaca, estetik varlık, estetik obje vardır. Diğer yanda, bu estetik varlıkla estetik ilgi içinde bulunan, onu estetik olarak algılayan, ondan hoşlanan ya da estetik haz duyan bir estetik süje vardır. Bir estetik obje ile böyle bir ilgi içinde bulunan estetik sujedir. Ben anlamına gelir.” (Tunalı, 1996: 23)

Estetik suje, estetik bir objeyi kavrarırken, ondan haz duyarken bu estetik obje karşısında tavır almış olur. Çünkü bir objeyi algılamak, onu kavramak, ondan haz duymak, onun karşısında tavır almak anlamına gelir. Burada alınan haz çıkarsız hazdır. Estetik tavır almak, bir manzarayı hoşlanarak seyretmek, bir müziği zevkle dinlemektir. Bu tür estetik yaşantılar duyusal temellidir. Duyular işe karışmadan bu yaşantıların hiçbiri meydana gelmez. Bu estetik hazzı, beğeniye yaratan da ‘güzel’ olgusudur. Güzel değerini taşıyan objeden veya sanatsal yaratımdan haz duyarız. Estetik güzelliğin etkisel sonucu ise estetik hazdır. Estetik hazla birlikte düşünülmesi gereken duygu değeri ‘güzel’dir.

Estetik, Güzelin Bilimidir

Güzel nedir? Güzel dediğimiz şey duyularla yaratılan, duyularla algılanan bir bütünün estetik yetkinliğidir. İnsanda estetik haz uyandıran duygu değeridir. Estetik yargıdır. Kalıcı, estetik etki yaratan anlamlı biçim bütünlükleri güzeldir. İnsan, güzelliği ve değerleri her yerde bulmuştur. Canlı ve cansız doğada, kendinde, dış görünüşünde, iç dünyasında, yaptığı işlerde, bilimsel ve sanatsal yaratımlarda güzellik vardır. Çünkü güzelliğin alanı her yeri kuşatıcıdır. İster doğada, ister sanat eserinde olsun, insanlarda estetik haz uyandıran nesnelere ‘güzel’denir. Güzel, bir değer, bir düşünce, bir öz olabileceği gibi, estetik obje niteliği olarak da belirebilir. Estetikte ‘güzel’ sözcüğü bilimsel bir sözcük olarak belirli bir anlamda kullanılır. Estetik bakımından, önemli olan sanat güzelliğidir. Baumgarten’e göre güzellik, en yüksek anlatımını sanatta bulur. ona göre sanat güzelliği karşısında doğa güzelliğinin bir değeri yoktur.

“Güzel olan, gerçek olan ile ideal olanın birbirleriyle uygunluğudur” (Tunalı, 1984: 316). Güzel yargıdır, beğeni yargısıdır. Beğenilerin temelinde doğuştan gelen bir yeti vardır. Bu yeti geliştirilebileceği gibi körleştirilebilir de. Beğeniler eğitimle geliştirilebilir.

Beğeni ve Kant

Beğeni yargısındaki karmaşayı gidermek için, beğeni yargısını tartışmaya açan, onun sağlam ilkelere dayandığını gösteren, onları genel geçer yargılar olarak temellendiren Immanuel Kant olmuştur. Kant’ın çıkış noktasını, hoş ve güzel değerini birbirinden ayırması oluşturur. Kant’a göre hoş ve güzel farklı kavramlardır.” Hoşlanmalar insanın kişisel eğilimleri ve duygu nitelikleri ile

ilgilidir. Bunlar üzerinde herhangi bir tartışma söz konusu olamaz, çünkü kişisel eğilimlerin hüküm sürdüğü bir alanda tartışacak ve dolayısıyla üzerinde uzlaşılabilir bir prensip ve bir temel, yani ortak bir prensip ve temel yoktur. Sıcak bir yaz günü içilen soğuk su hoşumuza gider; bir koku, bir yemek hoştur. Bunlar duyuşal hoşlanmalardır ve bir uyarıcının varlığına bağlı olup o uyarıcı var olduğu sürece vardır, uyarıcı ortadan kalkınca duyuşal hoşlanma da ortadan kalkar. Hoş ‘duyuşal olan’, duyulara dayanan, kişisel eğilimlerimizle ilgili bir şeydir. Çıkar ve ilgilere bağlıdır. ‘Hoş’, dediğimiz alanın üzerine çıkarsak orada durumun değiştiğini görürüz. Bu alan güzelin dünyasıdır. Güzel yargısı bir beğeni yargısıdır, genelliği ve dayandığı prensipler vardır. Kişisel durum ve eğilimlerle ilgili değildir. Kant’a göre “beğeni yargısı, herkesin onayını bekler ve bir şeyi güzel bulduğunu söyleyen bir kimse, güzel dediği şeyi, herkesin beğenmesini ve onu güzel bulmasını ister. Bu tablo, bu şiir, bu heykel güzeldir, dediğimizde ondan duyduğumuz haz sadece benim duyduğum haz değildir, tersine onları herkes güzel bulacaktır, onlardan herkes aynı hazzı alacaktır, çünkü, böyle bir haz, bütün insanlarda ortaktır” (Tunalı, 1983;98). Bu haz estetik hazdır. Estetik haz, duyu temeline dayanır fakat onunla sınırlı değildir. Duyu alanını aşar, insan kişiliğinin bütünlüğüne yönelir. Estetik hazda, kişiliğimizde bir değişme bir sarsılma meydana gelir. İzlediğimiz bir oyunun, dinlediğimiz bir müziğin, gördüğümüz bir resmin günlerce etkisinde kalırız. Burada duyduğumuz haz bizi etkileyen, değiştiren bize mutluluk veren bir hazdır. Bu haz bizi gündelik yaşamın kaygılarından kurtarır, ruhumuzu arıtır. Sanatsal yaratımlar ile kurduğumuz ilişkiler estetik hazdır. Estetik haz, tüm ilgi ve çıkarılardan bağımsızdır. Çünkü estetik haz yalın bir duyuşal uyarıya değil aksine bilgi yetilerimiz olan duyarlılıklar ile zihin arasındaki uyuma dayanır. Kant’ın “duyarlılık ile zihin arasındaki özgür oyun “olarak dile getirdiği estetik haz, derin bir psikolojik-estetik anlamı içerir.

Beğeni ve Kültür

Beğeniler, kültür dediğimiz büyük varlığın içinde yer alır. Kültür, insanın dinsel ve teknik alanlarda yarattığı, ortaya koyduğu şeylerin bütünlüğü olarak anlaşılır. Bir sanat eserini kavramak için, sanat eserinin yaratıldığı kültürle temas kurmak gerekir. Çünkü sanat eseri varlığını ve değerini ait olduğu kültür yapısı içinden alır. Kültür, aynı zamanda tarihsellik demektir. İnsanlığın geçmişini içine alır. Anadolu kültürü, Mısır Kültürü, Uzak Doğu Kültürü gibi kültürler uzun bir tarihsel süreci kapsar. Kültürler, obje yorumu ya da kavrayışı, dünya görüşü, dinsel görüş yönünden birbirlerinden belli karakter özellikleri ile ayrılırlar. Bu ayrılık, değer yargılarında, estetik beğenilerde kendini gösterir. Belli bir kültür çevresi içinde yaşayan insan için başka bir kültür çevresi ile ilgili kültür olayını anlamak güçtür. Batı müziği ile hiç ilişkisi olmayan biri için Beethoven müziği gürültüden farklı gelmeyecektir. Çünkü öyle bir insanda, o müziği bir sanat yapıtı, bir değer objesi yapan sanat ve kültürel faktörler eksiktir. Bu müziğin onda bıraktığı izlenim, gürültü ya da sadece duyulur izlenimler olacaktır. Oysa bir sanat yapıtı, duyulur varlığın üzerinde bir estetik ve

kültür varlığıdır. Bir sanat yapıtını duyulara dayanan bir olgu olarak değil de bir sanat yapıtı olarak kavramak için o kültürle ilişkili olmak gerekir.

İnsanlar estetik değerler konusunda eğitildikçe ve ortak kültür değerleri arttıkça beğeni ve estetik yargıların farklılığı da azalacaktır. Beğeni yargılarının çeşitliliği, aynı kültür çevresi söz konusu olduğu zaman da ortaya çıkar. Adnan Saygun'un "köçekçeler" adlı yapıtı ülkemizin her insanı için aynı şeyi söylemez. Eğitim, özellikle sanat eğitimi, sanatı anlama ve onu değerlendirme bakımından bir ön şarttır. Bu eğitim, estetik eğitimidir, duyu eğitimidir. Sanat eğitimi, kişinin estetik bilincinin oluşumunda, beğenilerinin incelenmesinde önemli bir rol oynar. Estetik eğitimi görmüş, beğenileri incelenmiş bir kişinin vereceği estetik yargı, böyle bir eğitimden yoksun kalmış bir insanın vereceği estetik yargıdan farklı olacaktır.doğal olarak bunların estetik yargıları arasında bir uzlaşma bulunmayacaktır.

Bir sanatsal yaratıdan haz almak için belli bir sanatsal bilgiyi almak gerekir. İnsanlar estetik değerler konusunda eğitildikçe ve ortak kültür değerleri arttıkça beğeni ve estetik yargıların farklılığı da azalacaktır.

Estetik Deneyim

İnsan estetik duyuyu, çocukluktan yetişkinliğe geçişin karmaşık süreçleri içinden, dış dünya deneyleriyle, gizlilikler ya da belirsizliklerle kazanır. Bu dönemler insanın eğitimle iç içe olduğu dönemlerdir. Özellikle çocukluk, sanata ve sanat eğitime yatkınlığın ilk yuvasıdır. Bu yatkınlık, bireyselliğimizin en kaygan dönemlerinde kazanıldığı için çoğumuza doğuştan gelen bir yeti gibi görünür. İnsandaki estetik bilincin temelleri, eğitim sistemi içinde yapılandırılan sanat eğitimi yoluyla bu dönemlerde atılır. Yaşam deneyimlerinin oluşmaya başladığı eğitim dönemlerindeki estetik duygu kazanımları, yaşamın diğer dönemlerinde de etkili olacaktır.

Belli bir bilgi ve sanatsal birikim içine doğuyoruz. İçinde bulunduğumuz toplumun beğeni yargıları, beğeni yargılarımızın oluşumunda doğrudan etkilidir. İnsanda beğeni yargıları ve estetik bilinç, var olan kültürel yapının bir yansımasıdır. İnsanlık tarihinde estetik bilincin ilk ortaya çıkışı belki sanatın tarihinden de öncedir. Estetik bilinç ilkel topluluklardaki insanların pratik faaliyetlerinde, biçime yönelmelerinde, iş gördükleri nesnenin biçimindeki düzene konmuşluğun ve iç düzenin önemine az ya da çok, amaçlı bir şekilde dikkat etmeye başlamasıyla oluşmuştur. İlk zamanlarda doğayı karmakarışık, düzensiz, ürkütücü gören insan zamanla onu tanımaya, biçimlerini kavramaya ve bağlı oldukları yasaları gözlemeye başladı. İnsan bilinci, doğadaki görünüşlerin yapısına, biçimine, yasalarına yönelerek estetik bir ilişki kurmuş, bu estetik ilişki yoluyla o görünüşlerin içeriği değil, ama o içeriğin nasıl bir düzenliliği olduğu, yapısının kuruluşunun nasıl olduğu, biçimce nasıl şekillendiğini değerlendirmiştir. İnsanın yaşamla kurduğu estetik ilişki toplumsal ve kişisel bilincin uzun yıllar gelişmesi sonucunda olmuştur. Biçimin, iç düzenin ve düzene konmanın önemini, zamanla sezgisel olarak keşfetmiştir.

Düzene koymayı, kendi hoşlanacağı bir şey olarak değerlendirmesini öğrenmiştir. Algıladığı doğa sisteminin düzene konması, kendinde özümlemesi, kendisince anlaşılabilmesi ve bunu kendi değerlerinin simgesi hâline getirmesi sanat eserlerini ortaya çıkarmıştır (Kagan, 1982: 60).

Sanatsal yaratımlar insanın, yaşamla estetik ilişkilerinin sonucudur. Bu yaratımlar hem iletişimsel, hem eğitsel, hem de bilgisel işlev görmekle birlikte; bunların oluşturulma biçimi ve tarzı insanın estetik duygularının itici gücü olma işlevini de görür. Sanatsal yaratımlar insanın, aktif yaşamın içinde duyup yaşayamayacağı şeyleri duyup yaşamasını sağlar. Haz verişyle insanı, kendinde barındırdığı bilgi ve düşünce kapsamına doğru çekmekle kalmaz, beğeni yargılarının değişmesine de neden olur. Bu yaratımlar ile bilinçli karşılaşmalar insanda yeni farkındalıklar ve duyarlılıklar yaratır. Bu farkındalıklar beğenileri inceltir, sıradanlıktan kurtarır. Yaşamı estetik bir hazla zenginleştirir.

Sanat Eğitimi

Sanatsal yaratımlar ile olan karşılaşmalarımız, sıradan hayata göre ayrıcalıklı anlar mıdır? Estetik haz aldığımız, bizi mutlu eden bu anlar yaşamımıza nasıl girmelidir ve nasıl yaşamımızın bir parçası olmalıdır? Bu karşılaşma anları çoğaltılıp sistemleştirilemez mi? Bütün bu soruların yanıtı, tüm eğitim sistemi içinde bilinçli ve özenli bir şekilde yapılandırılacak sanat eğitiminde bulunabilir. Sanat eğitimi, estetik eğitim, duyu algılarının, duyuların eğitimidir. Eğitim sisteminin tüm aşamalarına yayılan ve devamlılık gösteren bir sanat eğitimi, insanda estetik yapılanmayı oluşturabilir.

Sanat eğitiminin gerçekleşmediği durumlarda duyu eğitimine bağlı olan beğeni yargılarında uzlaşmazlık ortaya çıkar. Estetik dünya, estetik yargılar dünyası, sağlam temelden, belli bir düzenden yoksun aşırı bir keyfiliğin hüküm sürdüğü dünya değildir. Sanat eğitiminin, estetik eğitimin, geri plana itildiği bir toplumda beğeni karmaşası kaçınılmazdır. Her beğenin geçerli olduğunu söylemek bir beğeni karmaşasına götürür. İnsanlar, sanatsal yaratımlar üzerinde anlayamazlardı. Mimar Sinan tarafından yapılan Süleymaniye Camii'nin estetik değeri üzerinde ortak bir düşüncede buluşamazdık...

SONUÇ

Sonuç olarak; nesnelere dünyasında bir duygu varlığı olarak, insanın kendini var edebilmesi, estetik yönden yapılandırması, duyularının eğitilmesiyle, olanaklıdır. Bu bilinçli, sabırlı ve dikkatli bir sanat eğitimiyle başarılabilir. Duyarlılık yönünden geliştirilmiş insan, estetik yaşama yönlenebilir, estetik yaşamı kurabilir. Segond, estetik yaşam kavramı içine her şeyi sokar: eylemler, pratik, bizzat bilim (Segond, 1927: 12). Doğrusu, estetik yaşam, kendi bireysel duyarlılığımıza, deneyimlerimize göre bu dünyanın eşdeğerini oluşturmaktır. İçinde bulunduğumuz dünyayla yetinmemektir. Her şeyi dolaysız bir biçimde bütünsel verilere göre değerlendirmektir. Farkındalıkların, duyuusal zenginliklerin çoğalmasındır. Küçük ayrıntılarda derin anlamlar bulmaktır.

Bilinçlenmek ve sıradanlıktan kurtulmaktır. Bilme, duyma, görme ve tasarlama olarak yeniden bütünlük kazanmaktır. Kendi olmaktır. Yaşamın, insanın, bilginin ve doğanın farklı görülmesi, farklı yaşanmasıdır. Bilgi ile gelişmektir. Yaşamı anlama ufkunun genişlemesidir. Kısaca estetik yaşam; estetik bakış açısı ve duyu eğitiminin sonucu ulaşılan bir yaşam biçimidir. Öğretilebilirdir, öğretilmelidir.

KAYNAKÇA

Kagan, Moissej., (1982), **Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat**. Altın Kitaplar Yayınevi: 60.

Segond. J., (1927), **L'esthétique du Sentiment**. Paris: Ancienne Libraire Furne: 12.

Timuçin, Afşar, (2005), **Estetik**. İstanbul: Bulut Yayınları: 16.

Tunalı, İsmail, (1984), **Estetik**. İstanbul: Cem Yayınevi: 316.

----, (1996), **Estetik**. İstanbul: Remzi Kitabevi: 98.

